

Šobrīd Gaujas NP teritorijā ir 22 ūdenstūristu apmetnes, no kurām 19 atrodas pie Gaujas. Tās apsaimnieko Gaujas NP administrācija, nodrošinot nepieciešamāko labiekārtojumu. Katrā apmetnē ir ierīkota ugunsкура vieta, galds un soli, atkritumu urna, tualete, telšu celšanas vieta, informācijas stends ar informāciju, kā arī piktogrammas, kas norāda, kur celt teltis u.tml. Laivotāji ir aicināti nodrošināties ar malku pirms ceļojuma uzsākšanas. Katrai apmetnei ir apmetnes sākuma zīme un beigu zīme, kuru var redzēt braucot ar laivu no upes. Tūristiem apmetņu izmantošana ir bez maksas (ja nav norādīts citādi). Lūdzu, sekojiet līdzi aktuālajai informācijai – www.daba.gov.lv!

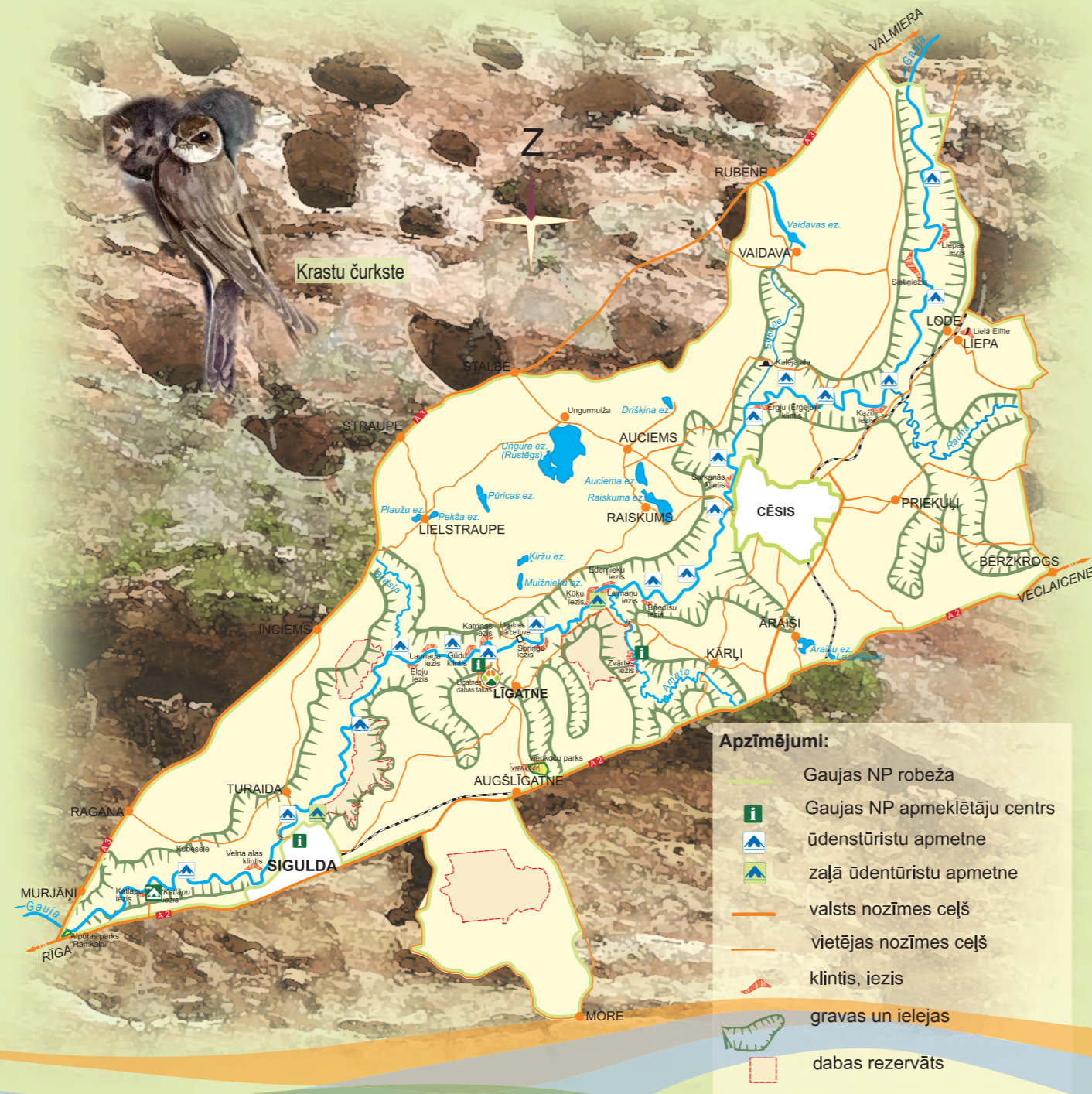

Zivju dzenītis

© Gaujas nacionālā parka administrācija (1)
 Teksts: autoru kolektīvs
 Izmantoti Gaujas NP administrācijas informatīvie materiāli, kā arī fakti un vizuālais materiāls no Gunta Eberharda grāmatas „Mums tikai viena Gauja” (Rīga, 1991).
 Zīmējumi un dizains: Daiga Segliņa

Buklets iespiests uz Munken Pure 130 g/m2 papīra. Papīra ražotājam Arctic Paper ir FSC trasējamas sertifikāts.

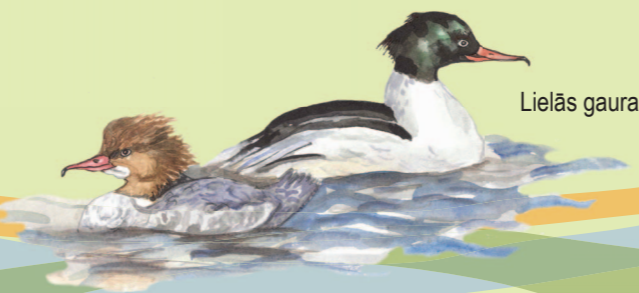
Nacionālā parka teritorijā Gaujā atrodas ap 60 lielākas un mazākas salas un saliņas. Dažas no tām ātri pazūd, rodas jaunas, bet ir salas, kas saglabājas gadu desmitiem ilgi. Tās vidēji ir 30 – 60m garas, 10-20m platas un 1,5-2,5m augstas. Tām raksturīgas smilšu sēru 'astes'. Uz lielākajām salām to augšgalos nereti redzami baļķu, zaru un dažādu dzaru sanesumi. Uz salām nav ieteicams izkāpt un uz tām arī apmesties, jo tās kalpo kā 'bērnistaba' vairākām putnu sugām, kas šeit var samērā netraucēti rūpēties par nākamo paaudzi.

Gaujas pietiekās un mazajās upītēs visā Gaujas NP teritorijā ir daudz straujteču posmu. Tīras, krācainas straumes ir mājvieta daudzām Eiropā retām dzīvnieku sugām. Reti sastopama ir ziemeļu upespērlene, bet biežā perlamutrene ir gliemene, ko katram var izdoties ieraudzīt.

Līdaka

Gaujā un lielākajās pietiekās dzīvo upes nēģis, bet mazākajās upītēs – strauta nēģis. Gauja un tās pietekas ir Latvijā nozīmīgas lašveidīgo zivju nārsta vietas. Laša mazuļi konstatēti četrās upēs. Tikai Gaujas un Ventas baseinos sastopamas alatas. Akmeņainajās gultnēs slēpjas platgalve, akmeņgrauzis un platspīļu vēzis.

Lielās gauras

Meža pīle

Gaujas līkumos, uz sērēm, īpaši seklākās vietās, veidojas dūņainās sēres, kas ir vērtīgs biotops, kur barojas un uzturas dažādi ūdeņu putni – upes tārtiņš, upes tilbīte, cekulpīle, krīklis, priekšķe, lielā gaura, meža pīle, gaigala un ormanītis. Gaujas krastos ligzdo krastu čurkste, bezdelīga, zivju dzenītis, dzeguze, čunčiņš, lakstīgala, baltā cielava, zivju gānis, melnais un baltais stārķis.

Dzirkstelīte

Gaujas krastu nogāzēs aug bioloģiski vērtīgi nogāžu un gravu meži ar ozoliem, liepām un gobām. Aplūstošajās palienēs visbiežāk redzams baltalksnis un ar savu sudrabaino lapu segu īpaši izceļas baltais vītols. Krūmājos gar Gauju daudzviet atrodama citur Latvijā reti sastopamā kailā dobspārne un melnodzene. Uz sausām smilšu sērēm aug tūsklapes. Gaujas krastu terasēm raksturīgas sausas, nedaudz kaļķainas pļavas ar lieliedu vīgriezi, vārpu veroniku, dzirkstelīti un kalnu āboliņu. Upē zied čemurainais puķumeldrs.

GAUJAS NACIONĀLAIS PARKS

GAUJA

Gauja ir Vidzemes un Latvijas skaistākā upe. Tā sākas Piebalgā, Vidzemes vidienē, un ir vienīgā no Latvijas lielajām upēm, kas savu tecējumu sāk un beidz Latvijā. Eiropas mērogā Gauja ir minama pie vidēji lielām vai pat mazajām upēm. Tās garums ir 460km, no kuriem 1/5 jeb 93,5km upes (gaisa līnijā 85km) ietilpst Gaujas nacionālajā parkā. Tā ir skaistākā un interesantākā vidus- un lejteces daļa.

Šajā daļā Gauja plūst pa plašu senieleju. Tās platums ir no 1-2,5km, bet maksimālais dziļums pie Siguldas – 85m. Gaujas senieleja sākusi veidoties pirms 370-300 miljoniem gadu, devona periodā. Šajā laikā ļoti lēni ir radušies skaistie smilšakmeņi Gaujas un tās pieteku krastos. Apmēram vienu miljonu gadu atpakaļ, ledāju pārvirzīšanās laikā, tika sanesti laukakmeņi, grants, māls. Pēdējā lielākā pārveide senielejā bijusi 12-13 tūkstošus gadu atpakaļ, kad ledājam atkāpjoties, tā kušanas ūdeņu sanesumi izveidoja pašreizējo senieleju.

Gauja senatnē kalpoja kā tirdzniecības ceļš un robežupe starp lībiešu (somugru) un latgaļu (indoeiropiešu) zemēm. Atsevišķās teritorijās tie dzīvojuši kopā jaukti. Par Gaujas krastu apdzīvotību liecina 18 senie pilskalni, daudzie kapulauki, apmetnes. Lībiešu zemes pirmās piedzīvoja vācu agresiju Baltijā – jau 12.gs. parādījās pirmie kristīgās ticības sludinātāji. Intensīva kara darbība turpinājās visu 3.gs. Vēlāk Vidzeme piedzīvoja gan poļu, gan zviedru, gan krievu laikus. Lībieši ļoti stipri cieta Ziemeļu kara postījumos un mēri 18.gs. Tad arī notika palikušo lībiešu asimilēšanās ar latviešiem.

Kad gar Gauju un jūru vēl skanēja lībiešu valoda, tā dēvēta par *Koivo* – Bērzupi vai Svētupi. Latviešu valodā Gaujas vārds senatnē nozīmējis – liels daudzums – bars, tāpat – Lielā upe. Gaujas krastos esošajiem iežiem, klintīm, alām, grotām un krācēm – gandrīz katram ir savs nosaukums, kas visbiežāk iegūts no tuvējo māju vārdiem. Taču arī daļai strautu, vecupju, salu un līču ir nosaukumi.

Parka teritorijā Gaujā ietek 13 upes, kuru sateces baseins pārsniedz 25 km². Garākā un viena no straujākajām Gaujas nacionālajā parkā ir Amata (lībiešu valodā *Amada* – straujā, cits skaidrojums – upju māte).

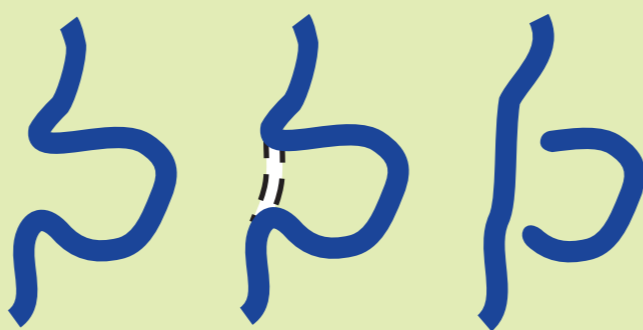

Gaujas gultnes pārvietošanās Siguldas - Nurmizūpītes apkārtnē

Gauja salīdzinoši strauji maina gultni un veido daudz līkumus (meandrus). Šādām upēm ir raksturīgi stāvi, izskaloti vai lēzeni smilšaini krasti, lielāki un mazāki atvari, kā arī neskaitāmas seklas vietas – brasli. Nacionālā parka teritorijā upe met 98 lielākus un mazākus lokus. Meandru izskats, kā arī garums ir ļoti atšķirīgs – no 0,4 līdz pat 1,8km. Pētot senos Gaujas plānus, kartes un aerofoto uzņēmumus, var secināt, ka Gauja pēdējo 100-150 gadu laikā daudzviet ir ievērojami mainījusies – izzudušas, no jauna radušās lielākas un mazākas salas, mainījušās pieteku ieteku

vietas, izveidojušās vecupes, gultne vietām iztaisnojusies u.tml. **Gauju dēvē par viltīgu upi, jo plūstošo smilšu, atvaru, bedru, atstrauņmu, čakārņu un nogrimušo koku dēļ ir bīstama peldētājiem!**

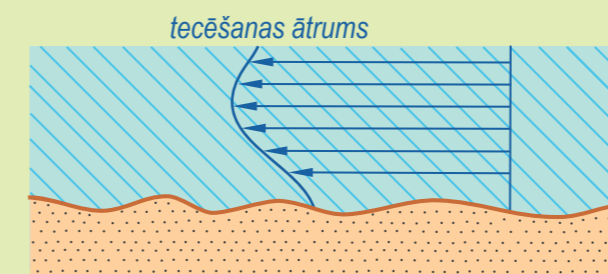
Gaujas vecupes veidojas arī 'mūsdienās. Kad upe 'pārrauj' meandru tā šaurākajā vietā, straume izvēlas plūst pa taisnāko ceļu. Meandrs pamazām pārtop par vecupi – tā kļūst līdzīga ezeram. Tā var būt un arī var nebūt saistīta ar upi – palu laikā tās savienojas ar Gauju, līdz ar to paveras iespēja iepeldēt vai izpeldēt zivīm no vecupes Gaujā un otrādi. Vecupju ūdeņi ir silti un stāvoši, tādēļ šeit it labvēlīga vide zivju mazuļu attīstībai. Vecupes baro un ļauj izaudzināt mazuļus meža pīlēm, gaigalām, te uz maltīti ierodas arī melnie stārķi, bet pastāvīgi mitinās un vidi pārveido dabas inženieri – bebri. Pamazām vecupes aizaug un tajās vietās veidojas palieņu pļavas vai zemie purviņi.

Meandrs pamazām pārtop par vecupi – tā kļūst līdzīga ezeram

Gaujas straumes ātrums ir atšķirīgs dažādos gadalajos un arī dažādos upes posmos. Straumes ātrumu ietekmē ūdens līmeņa augstums, dziļums, dibena reljefs, upes kontūra u.c. Straumes ātrums atšķiras arī tuvu pie ūdens virsmas un upes dibena, krastos un upes viducī.

Visstraujākā Gauja ir pavasaros, ūdens slāņa augšējā daļā un vairāk upes vidū. Tecējuma ātrumu ietekmē arī vējš. Ja upē pie Valmieras tiek konstatēta strauja ūdens līmeņa celšanās, tad Siguldu tā sasniegs pēc aptuveni divām diennaktīm. Gaujā NP teritorijā parasti neveidojas ledus sastrēgumi ar ūdens līmeņa celšanos un apkārtējo teritoriju applūšanu, kā tas notiek tuvāk ietekai jūrā, jo šajā upes posmā ledus parasti iziet ātrāk nekā augštecē.

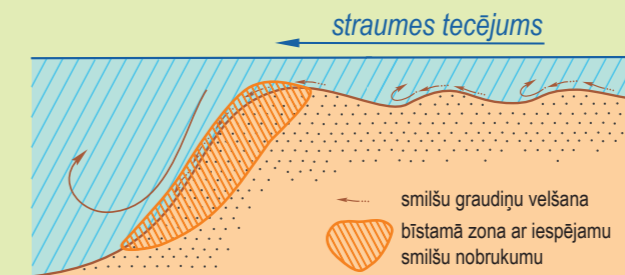

Straumes ātruma dalījums pa vertikāli

Gauja ir Latvijas visduļķainākā upe. To nosaka intensīvā krastu izskalošana un daudzo gravu strautu un nelielo upīšu ietekme, no kurām lietus laikā, kā arī kūstot sniegam, Gaujā ieplūst mālaini un smilšaini ūdeņi. Gaujas smiltis pēc raupjuma atšķiras no vietas vietā. Piemēram, dziļākās vietās, iepretim izskalojumiem atrodas rupjākas smiltis, bet seklās vietās, sērēs, smiltis ir smalkākas.

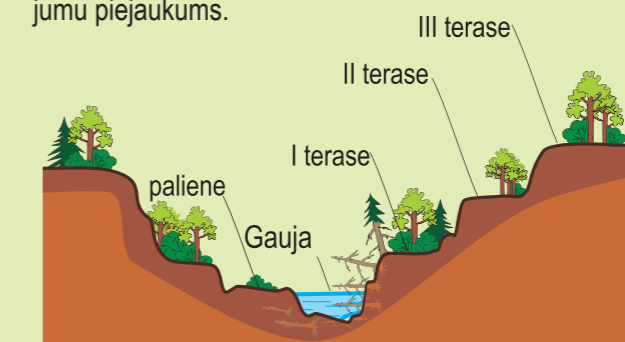
Gaujas pietekas Amata un Brasla upē ienes rupju smilti. Senāk izskalošie smilšu graudiņi kļūst smalkāki, jo ir jau nodiluši, pārvietojoties pa upes gultni. Pretēji vispārējām likumsakarībām, Gaujā, līdzīgi kā citās apledošanas apgabalos upēs, tuvojoties savai iztekai jūrā, sastopamas aizvien rupjākas smiltis. To ietekmē krāču posmi ar laukakmeņiem un oļiem.

Gaujas smilšu galveno masu veido vieglie minerāli – laukšpats (~9-12%, brūnie vai dzeltenīgi brūnie graudiņi) un kvarcs (~80-88%, bāli, cieti graudiņi), kas rodas, sadrūpot granītiem un smilšakmeņiem.

Smilšu nogrūvumu veidošanās

Daudzveidība Gaujas smilšu krāsu gammā skaidrojama ar atšķirīgo mitruma pakāpi, gaisu, iežu un minerālu sastāvu, organisko vielu vai dzelzs savienojumu piejaukums.

Gaujas senielejas šķērsgriezums

Gauja daudzviet sastopami brasli – seklas vietas upē – kuras jau izsenis izmantoja kā ceļvietas, kad vēl neizmantoja pārceltnes un tiltus. Tos visvairāk izmantoja karaspēks, jo šādi pārklūt pāri šim dabiskajam šķērslim varēja ievērojami ātrāk, nekā izmantojot pārceltnes.

Vēl drošas vietas upes šķērsošanai bija nelielas krāces. Lai pārceltos, cilvēki sākumā izmantoja laivas, vēlāk pārceltnes, lai droši šķērsot upi varētu arī zirgi un kravas, kas citādi viegli grima plūstošajās smiltīs.

Līgatnes pārceltuve

Pārceltnes uz Gaujas izmantoja līdz pat iepriekšējā gadsimta 50.-60. gadiem, kad aizvien vairāk sāka būvēt plašus ceļus un tiltus. Šobrīd uz Gaujas joprojām darbojas tikai viena pārceltuve pie Līgatnes. Gauja nav kuģošanai piemērota, taču to no 17. gadsimta līdz 20. gadsimta sešdesmitajiem gadiem izmantoja kā koku pludināšanas ceļu no Vidzemes augstienes. Pēc Gaujas – Daugavas ūdensceļu sistēmas izbūvēšanas 19. un 20. gadsimta mijā tika nodrošināta kokmateriālu piegāde tieši Rīgai. Daudz kokmateriālu izmantoja arī 19. gadsimta vidū izveidotā Līgatnes papīrfabrika. Pludināja brīvi peldošus balķus un arī ploštus.

